

ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ_ ΣΧΟΛΙΚΗ ΒΙΑ-ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ: ΜΟΡΦΕΣ, ΑΙΤΙΑ, ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ, Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΟΜΟΤΙΜΩΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΩΝ

Στόχοι

Τα μέλη της Ομάδας:

Να ορίσουν τι είναι “βία”.

Να διακρίνουν τις διάφορες μορφές βίας και να σκεφτούν τις συνέπειες τους.

Να αντιληφθούν ότι η βία που υπάρχει στην κοινωνία επηρεάζει τα παιδιά.

Να επισημάνουν τις διάφορες μορφές βίας στο σχολείο τους και ποια τα αίτια τους.

Να ορίσουν τον “εκφοβισμό” .

Να σκεφθούν αν έχουν φαινόμενα εκφοβισμού στο σχολείο.

Να προβληματιστούν σχετικά με τις συνέπειες του εκφοβισμού.

Να σκεφθούν τι μπορούν να κάνουν ως Ομότιμοι Υποστηρικτές για τα φαινόμενα βίας και εκφοβισμού στο σχολείο τους.

Να δημιουργήσουν αφίσες και να τις αναρτήσουν σε διάφορα σημεία του σχολείου.

Υλικά

Πίνακας ή Flipchart ή Χαρτί του μέτρου, μαρκαδόροι ή κιμωλίες, χαρτόνια για δημιουργία αφίσας, χρώματα ζωγραφικής, φωτογραφίες κομμένες από περιοδικά ή το διαδίκτυο για κολλάζ.

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ (90΄)

Α) Εισαγωγή (5΄ με 10΄)

Καλωσορίζετε τους εκπαιδευόμενους και εκφράζετε τη χαρά σας για την παρουσία τους. Τους ανακοινώνετε το θέμα της συνάντησης και μερικά από τα ερωτήματα που θα σας απασχολήσουν στη συνέχεια, όπως: Πώς επηρεάζουν τη ζωή μας η βία και ο εκφοβισμός; Είναι πάντα εύκολο να τα αναγνωρίσουμε ή μπορεί υπάρχουν και “καμουφλαρισμένα”; Έχει σημασία να τα εντοπίζουμε και να μπορούμε να τα διαχειριζόμαστε; Ποιος ο ρόλος τους ως Ομότιμων Υποστηρικτών ; Αν θέλετε κάνετε και μία άσκηση ενεργοποίησης.

Β) Κύριο μέρος (75΄)

□ **Η βία: Τι είναι βία, οι μορφές, τα αίτια και οι συνέπειες της. Η βία στο σχολείο.(25΄)**
Χωρίζετε τα παιδιά σε υποομάδες των 4-5 ατόμων, με έναν από τους τρόπους που υπάρχουν στο θεωρητικό μέρος και ζητάτε να καταγράψουν παραδείγματα βίας από το περιβάλλον τους, από αυτά που τα έχουν ακούσει, έχουν δει στην τηλεόραση ή στο διαδίκτυο. Όλοι θα λένε παραδείγματα μέσα στην ομάδα και ένας θα καταγράφει, σαν ρεπόρτερ.

Προσοχή! Τα προειδοποιείτε να μην μιλήσουν για συγκεκριμένα πρόσωπα και να μην πουν προσωπικές τους εμπειρίες που τυχόν θα τα εξέθεταν. Αν όμως δέχονται (όχι μόνο οι ίδιοι αλλά και κάποιος συμμαθητής τους) οπουδήποτε (ακόμη και στην οικογένεια) από οποιονδήποτε οποιαδήποτε μορφή βίας, μπορούν να σας το εμπιστευθούν **ιδιαιτέρως. Να τα διαβεβαιώσετε ότι θα διαχειριστείτε το πρόβλημα με διακριτικότητα και δεν θα κάνετε τίποτε χωρίς τη συγκατάθεση τους.**

Στην ολομέλεια: Οι υποομάδες ανακοινώνουν τα παραδείγματα που βρήκαν (και καταγράφετε τα πιο χαρακτηριστικά στον πίνακα, φροντίζοντας να καλύπτουν διαφορετικές μορφές βίας. Στη συνέχεια ρωτάτε: *Μετά από τα παραδείγματα που γράψαμε πώς μπορούμε να ορίσουμε τη βία;*” Η βία ορίζεται ως «η μορφή εκείνη της ατομικής συμπεριφοράς που σκόπιμα προκαλεί ή απειλεί να προκαλέσει σωματική ή ψυχολογική βλάβη σ’ ένα άλλο άτομο ή και στον ίδιο/την ίδια που την ασκεί ή ενδεχομένως αποβλέπει στην καταστροφή αντικειμένων» (Νικολάου, 2013).” (Βαθάκου, Ε., Καζάκου, Σ.-Μ., 2019, σελ. 11) *Η απειλή ότι θα χρησιμοποιήσουμε βία είναι βία;* (Είναι μία μορφή βίας και αυτό. Η ψυχολογική.) *Στα παραπάνω παραδείγματα μπορούμε διακρίνουμε διαφορετικές μορφές βίας;* Αν δεν έχουν αναφέρει παραδείγματα από όλες τις μορφές βίας, τα προκαλείτε να αναφέρουν τώρα και λένε και δικά σας. Κατατάσσετε λοιπόν τα παραδείγματα στις εξής μορφές:

Σωματική βία: πάλη, γροθιές, χτυπήματα, κλωτσιές, σπρώξιμο, χαστούκια, ξυλοκόπημα με αντικείμενο, τραυματισμός.

Λεκτική βία: βρισιές, προσβλητικές εκφράσεις για το φύλο, τη σεξουαλική προτίμηση, την εθνικότητα, την οικογένεια και την εξωτερική εμφάνιση του άλλου.

Ψυχολογική βία: “Επιθέσεις” εξ αποστάσεως, που προκαλούν περισσότερο ψυχολογική παρά σωματική βλάβη (απειλητικά βλέμματα ή χειρονομίες, γραπτές απειλές), απομόνωση από την ομάδα, περιθωριοποίηση, διάδοση φημών, παραβίαση του προσωπικού χώρου, επιθέσεις σε προσωπικά αντικείμενα.

Βανδαλισμός: σπάσιμο και καταστροφή επίπλων, τζαμιών και της ιδιωτικής ή δημόσιας περιουσίας.

Κάνετε ερωτήσεις, όπως: *Η εκδίκηση και η αυτοδικία είναι μορφές βίας; Ο πόλεμος, η φτώχεια, η κοινωνική αδικία είναι μορφές βίας; Τι συναισθήματα σας προκαλεί η βία; Υπάρχει “νόμιμη” βία;* (Ναι. Σε αυταρχικά καθεστώτα). *Μπορεί ποτέ η χρήση βίας να γίνει αποδεκτή; Όχι.* Πριν κάποια χρόνια π.χ. ήταν αποδεκτή η χρήση σωματικής βίας ως μέσου “διαπαιδαγώγησης” από τους δασκάλους και τους γονείς. Σήμερα απαγορεύεται δια νόμου. *Είναι αποδεκτή η προβολή ή αναπαραγωγή της βίας στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης;* (Ας σημειωθεί ότι, σε αντίθεση με τη σημερινή εποχή, οι Αρχαίοι Έλληνες δεν έδειχναν ποτέ σκηνές φόνου στο θέατρο μπροστά στα μάτια των θεατών.) *Παρόλα αυτά γιατί γίνεται προβολή; Ποια είναι τα αποτελέσματά της βίας;* (Πάντα αρνητικά: πόνος, θλίψη, θάνατος, εκδίκηση... Ο κύκλος της βίας δεν σταματάει ποτέ.¹ *Υπάρχει βία στο σχολείο σας; Αν ναι, ποιες μορφές; Ποια τα αίτια της βίας στο σχολείο; Κανένα παιδί δεν γεννιέται βίαιο.* Πέρα από τις αιτίες που έχουν να κάνουν γενικότερα με το κοινωνικό σύστημα (η ανεργία, η φτώχεια, η ανασφάλεια, η κοινωνική αδικία, οι ανισότητες πυροδοτούν τη βία ή την αδιαφορία στην οικογένεια., με αποτέλεσμα τα παιδιά να γίνονται επιθετικά και βίαια), υπάρχουν αίτια που μπορούμε να τα αναζητήσουμε στο ίδιο το σχολικό πλαίσιο: Το έλλειμμα δημοκρατίας (δεν αξιοποιούνται οι μαθητικές κοινότητες για επίλυση προβλημάτων, δεν συμμετέχουν στην

¹ Βεντέτες στην Κρήτη και αλλού ξεκλήρισαν ολόκληρες οικογένειες και χωριά ακόμη. Γι’ αυτό στην Κρήτη υπήρχε και υπάρχει παραδοσιακά ο “σασμός”, ένα είδος Διαμεσολάβησης, για να συμφιλιωθούν οι αντίπαλες οικογένειες και να σταματήσει το κακό.

σύνταξη του σχολικού κανονισμού), το κακό σχολικό κλίμα, οι διακρίσεις σε καλούς και κακούς μαθητές, σε καλά και κακά παιδιά, η σχολική αποτυχία, ο ανταγωνισμός ανάμεσα σε καλούς μαθητές, το αίσθημα αδικίας, η περιθωριοποίηση, η απόρριψη, η υποτίμηση, το φαινόμενο “του αποδιοπομπαίου τράγου”(ότι ένα παιδί θεωρείται “ο κακός”, που δημιουργεί όλα τα προβλήματα και τιμωρείται συνεχώς) δημιουργούν άγχος και θυμό, που έχει ως αποτέλεσμα τη βία. Έχει διαπιστωθεί ότι ακόμη και το ίδιο το κτήριο μπορεί να ευνοεί τη βία (αν είναι απρόσωπο, τεράστιο, εγκαταλελειμμένο, με φθορές, καταθλιπτικό) *Υπάρχει βία που δεν φαίνεται; Που είναι συγκαλυμμένη; Ποια είναι αυτή; Έχει σημασία να την αναγνωρίζουμε στη ζωή μας γενικά και στο σχολείο μας ως Ομότιμοι Υποστηρικτές ειδικότερα; (25')*

Εκφοβισμός ή bullying: είναι η **βία** (όλων των παραπάνω μορφών) που **επαναλαμβάνεται για μεγάλο χρονικό διάστημα** από ένα ισχυρό άτομο ή μια ομάδα προς ένα **λιγότερο ισχυρό** άτομο ή ομάδα, **με σκοπό** να επιφέρει **βλάβη, πόνο, εξευτελισμό ή φόβο**. Το θύμα δυσκολεύεται να υπερασπισθεί τον εαυτό του/της, νιώθει φόβο και αισθάνεται ευάλωτο. Στο bullying εμπλέκονται ένας (ή περισσότεροι) “δράστης” (“δράστες”), ένα (ή περισσότερα) “θύμα” (“θύματα”) και οι παρατηρητές.

Μία νέα μορφή ψυχολογικού εκφοβισμού, η χειρότερη, είναι οι λεκτικές επιθέσεις, οι απειλές, ο διασυρμός μέσω διαδικτύου. Ο **ηλεκτρονικός εκφοβισμός (cyber-bullying)**. (Ρωτήστε τα παιδιά. Γιατί είναι η χειρότερη; Πώς αισθάνεται το θύμα σε τέτοιες περιπτώσεις; Μέχρι πού μπορεί να φτάσει;)

“Πρέπει να τονίσουμε ότι ο όρος εκφοβισμός δε χρησιμοποιείται ή δεν θα πρέπει να χρησιμοποιείται, όταν παλεύουν ή φιλονικούν δύο μαθητές περίπου της ίδιας (σωματικής ή ψυχολογικής) δύναμης.² Για να μιλήσουμε για εκφοβισμό πρέπει να υπάρχει **διαφορά δύναμης** (σχέση ασύμμετρης δύναμης), πράγμα που σημαίνει ότι ο μαθητής ο οποίος εκτίθεται στις αρνητικές ενέργειες δυσκολεύεται να αμυνθεί και είναι αβοήθητος έναντι εκείνου ή εκείνων που τον παρενοχλούν”. (Olweus 2009) Πολύ συχνά οι “θύτες” λένε ότι ενοχλούν ένα παιδί “για πλάκα” και μπορεί να το πιστεύουν, γιατί χαρακτηρίζονται από χαμηλή ενσυναίσθηση. Όταν όμως το “θύμα” δεν το θεωρεί αστείο και υποφέρει για μεγάλο χρονικό διάστημα, τότε μιλάμε για εκφοβισμό. Αστείο μπορεί να είναι τα πειράγματα μεταξύ φίλων, που δεν είναι κακοπροαίρετα και δεν προξενούν σωματικό ή ψυχικό πόνο.

Ρωτάτε τα παιδιά: *Ποια είναι η χειρότερη μορφή βίας για σας; Σε κοινωνικό επίπεδο: ο πόλεμος, οι ανισότητες, η αδικία, η βία της εξουσίας. Ο Γκάντι έλεγε ότι η χειρότερη μορφή βίας είναι η φτώχεια. Σε ατομικό ο εκφοβισμός, γιατί το θύμα αισθάνεται μόνο, αβοήθητο και είναι σε αδιέξοδο.*

Παιχνίδι ρόλων: Ακούγεται απόσπασμα του τραγουδιού του Σ. Κραουνάκη με το στίχο: **“Γιατί εμείς αγαπάμε το θύμα, το θύτη και την αφορμή...”** Ζητάτε από κάποιους εθελοντές να υποδυθούν τους εξής ρόλους. Ένας να υποδυθεί τον “δράστη” του εκφοβισμού (μπορεί να είναι και περισσότεροι του ενός), άλλος το “θύμα” και άλλοι τους “παρατηρητές”. Μπορεί να παίξουν όλοι κάποιο ρόλο. (Φροντίστε να μην παίζουν οι υποδυόμενοι τον δράστη ή το θύμα

² Τότε έχουμε σύγκρουση, όπως θα δούμε στην επόμενη συνάντηση.

τον εαυτό τους. Αν κάποιος π.χ. έχει υπάρξει δράστης, καλό θα ήταν να υποδυθεί το θύμα.) Ο δράστης ή οι δράστες μπορεί να επιτίθενται λεκτικά ή σωματικά ή να προσπαθούν να πληγώσουν, να φοβίσουν ή να περιθωριοποιήσουν το θύμα, με τη στάση τους, χωρίς να μιλούν, παρά μόνο ελάχιστα (με μία λέξη ή φράση). Το παιχνίδι ρόλων διαρκεί 2-3 λεπτά. Σημαντικό ρόλο θα παίξουν οι “παρατηρητές”, που πρέπει να συζητήσουν μεταξύ τους ποια στάση θα κρατήσουν. Θα ενθαρρύνουν με τον τρόπο τους (ακόμη και γελώντας) τον δράστη, θα είναι ουδέτεροι, απαιθείς και αδιάφοροι ή θα τον αποδοκιμάσουν και θα δηλώσουν τη συμπαράστασή τους στο θύμα;

Συζήτηση στην ολομέλεια: α) Κάνετε ερωτήσεις σχετικά με το παιχνίδι ρόλων: *Πώς νιώσατε παίζοντας τους ρόλους σας; (Απαντούν όλοι όσοι θέλουν). Τι ένιωσαν αυτοί που παρακολούθησαν το παιχνίδι ρόλων; Ποιος ήταν ο ρόλος των “παρατηρητών”; Ποια αποτελέσματα είχε;*

Ξαναπαίζουν το παιχνίδι άλλες δύο φορές οι ίδιοι ή κάποιοι άλλοι εθελοντές. Η στάση των παρατηρητών θα είναι διαφορετική κάθε φορά. (βλ. Παραπάνω). Ρωτάτε: *Τι συμπέρασμα βγάζουν για τη σημασία της στάσης των παρατηρητών; Πώς επηρεάζει τον δράστη; Γνωρίζουν οι παρατηρητές πόσο αποφασιστικό ρόλο μπορούν να παίξουν; Γιατί πολλές φορές έχουν μια παθητική στάση ή ενθαρρύνουν τον δράστη;*

Στη συνέχεια κάνετε πιο γενικές ερωτήσεις, όπως:

Ποια είναι τα χαρακτηριστικά των λεγόμενων “δραστών” ή “θυτών” και ποια των “θυμάτων”;

Μπορεί το “θύμα” να γίνει “θύτης” και το αντίθετο; Υπό κάποιες συνθήκες όλοι μπορούμε να γίνουμε το ένα ή το άλλο. Μήπως κάθε “θύτης” έχει γίνει “θύμα” κάπου αλλού;

Είναι σωστό να στιγματίζουμε τα παιδιά χαρακτηρίζοντας τα ως “θύτες” ή “θύματα”; Όχι. Ως ανήλικοι δεν έχουν αποκτήσει μόνιμα χαρακτηριστικά, μπορούν να αλλάξουν, αλλά χρειάζονται και οι δύο βοήθεια, ώστε να πάψουν να υιοθετούν αυτούς τους ρόλους και να βρουν κάποιους άλλους. Ένας τρόπος είναι να ενταχθούν σε ομάδες, όπως η δική μας, και να καταξιωθούν μέσα από άλλους ρόλους.³

Ποια τα αποτελέσματα του εκφοβισμού; Πάντα καταστροφικά και για τον θύτη και για το θύμα. Οι θύτες μεγαλώνοντας μπορεί να εκδηλώσουν παραβατική συμπεριφορά. Πολλά παιδιά-θύματα στο εξωτερικό και δυστυχώς και στη χώρα μας έχουν δώσει τέλος στη ζωή τους, γιατί δεχόντουσαν εκφοβισμό ή περιθωριοποίηση στο σχολείο από συμμαθητές τους. Σε άλλες χώρες τα θύματα έγιναν θύτες και έφτασαν μέχρι τον φόνο. Στη χώρα μας (το καλοκαίρι του 2018 είχαμε το πρώτο κρούσμα αυτοκτονίας μαθητή, λόγω εκφοβισμού, πιο πριν τον μυστηριώδη θάνατο φοιτητή που εκφοβιζόταν από συμμαθητές του, ενώ ακόμη παλιότερα σπουδαστής που ένιωθε στο σχολείο περιθωριοποιημένος προσπάθησε να σκοτώσει συσπουδαστές του και αυτοκτόνησε. Επίσης μπορεί να οδηγήσει τα θύματα σε κατάθλιψη στην ενήλικη ζωή τους και να συνεχίσουν να παίζουν το ρόλο του θύματος.

Μπορεί ο εκφοβισμός να θεωρηθεί κάτι φυσιολογικό και αναπόφευκτο και να γίνει ανεκτός; Όχι. Σε καμία περίπτωση! Ούτε φυσιολογικό είναι ούτε αναπόφευκτο, ούτε αστείο. Είναι κάτι πολύ σοβαρό και επικίνδυνο.

Υπάρχει εκφοβισμός στο σχολείο σας;

Αν ένα παιδί εκφοβίζεται και δεν το γνωρίζουμε, γιατί η βία δεν είναι φανερή και το ίδιο φοβάται να μιλήσει, πώς θα το καταλάβουμε; Είναι θλιμμένο, κάνει πολλές απουσίες, δεν έχει παρέες στο σχολείο, δεν είναι δημοφιλές, είναι δειλό και εσωστρεφές, είναι υποτίθεται “διαφορετικό” (έχει κάποιο σωματικό ή πνευματικό “ελάττωμα”, πρόβλημα στην ομιλία, διαφορετική καταγωγή, ανήκει σε μειονότητα, δεν είναι καλό στα ομαδικά αθλήματα, αν είναι αγόρι δεν θεωρείται “αρρενωπό” και δεν του αρέσουν πιθανόν αυτά που συνήθως αρέσουν στα αγόρια, π.χ. ποδόσφαιρο κλπ).

Τι κάνουμε σε τέτοιες περιπτώσεις; Είτε εκφοβιζόμαστε οι ίδιοι είτε κάποιος άλλος, ενημερώνουμε άμεσα τον/την Συντονιστή/τρια της ομάδας ή έναν εκπαιδευτικό που εμπιστευόμαστε, ή τους γονείς.

Ποιος ο ρόλος των Ομότιμων Υποστηρικτών γενικότερα; Ενημερώνουν τους συμμαθητές τους σχετικά με το τι πρέπει να κάνουν όταν έχουν πρόβλημα. Τους λένε ότι θα είναι πάντα δίπλα τους και μπορούν να τους εμπιστευθούν. Σε συνεργασία με τον/την Συντονιστή/τρια καθορίζουν τι θα κάνουν, για να βοηθήσουν και το “θύμα” και τον “θύτη”, γιατί όπως είπαμε “εμείς αγαπάμε το θύμα, το θύτη και την αφορμή”... Γιατί η αφορμή μπορεί να γίνει η αιτία να απαρνηθούν αυτούς τους ρόλους. (25’)

3. Δημιουργία αφίσων: Κάνετε καταγισμό ιδεών για να βρουν λεκτικά μηνύματα :

α) για το πώς θα όριζαν τη βία και τον εκφοβισμό και θα δήλωναν την αντίθεση τους, αναφέροντας τις συνέπειες τους. Μπορεί να κάνουν δύο αφίσες. Μία για τη βία και μία για τον εκφοβισμό,

β) πώς θα πρόβαλαν αξίες όπως: **Ειρήνη** και **Αλληλεγγύη** ανάμεσα σε όλους τους **λαούς**,

γ) πώς θα πρόβαλαν αξίες όπως: **αποδοχή “του άλλου”, ειρηνική συνύπαρξη** και **αλληλεγγύη** στο σχολείο,

δ) για το πώς θα ενημέρωναν τους συμμαθητές τους σχετικά με το **τι μπορούν να κάνουν** σε περίπτωση που έπεφταν θύματα εκφοβισμού ή έβλεπαν άλλον να εκφοβίζεται και να τους δώσουν σαν εναλλακτική λύση να απευθυνθούν στους Ομότιμους Υποστηρικτές. (π.χ. Μίλα. Μη μένεις σιωπηλός...Είμαστε εδώ για σένα...). Να τονιστεί ο ρόλος των παρατηρητών (Μην παίζεις το παιχνίδι του εκφοβιστή. Μη μένεις απαθής...) Καταγράφετε ό,τι πουν και στη συνέχεια η ομάδα ψηφίζει ποια είναι τα πιο πετυχημένα, για να γραφούν επάνω στις αφίσες. Μπορούν να πουν και άλλες ιδέες ή να βελτιώσουν λεκτικά κάποια μηνύματα και να τα κάνουν πιο πρωτότυπα και εντυπωσιακά. Σκοπός της αφίσας είναι να τραβήξει το βλέμμα και να περάσει το μήνυμα. Πρέπει να είναι πρωτότυπη και να απευθύνεται τόσο στο συναίσθημα, όσο και στη λογική. Τους χωρίζετε σε 4 υποομάδες, με καραμέλες διαφορετικών χρωμάτων ή ένα παιχνίδι αν θέλετε, και η κάθε μία αναλαμβάνει να φτιάξει από μία αφίσα με ζωγραφική ή κολλάζ (ή συνδυασμό και των δύο τεχνικών). Αν δεν

προλάβουν να την ολοκληρώσουν, μπορούν να την συνεχίσουν εκτός ομάδας και σε συνεργασία με τον καθηγητή των καλλιτεχνικών. Χρήσιμο θα ήταν να επισκεφθεί αντιπροσωπία της ομάδας όλα τα τμήματα, για να παρουσιάσουν κυρίως την αφίσσα κατά του εκφοβισμού και να ενημερώσουν με λίγα λόγια τους συμμαθητές τους για τον εκφοβισμό και τι μπορούν να κάνουν ως θύματα ή παρατηρητές.

Θα άξιζε επίσης να γίνει και συζήτηση σε κάθε τμήμα μία διδακτική ώρα, με τη συγκατάθεση των διδασκόντων, με τον/την Συντονιστή/τρια του προγράμματος να συντονίζει τη συζήτηση ή τον διδάσκοντα (αν θέλει και μπορεί) κατόπιν συνεργασίας με τον/την Συντονιστή/τρια του προγράμματος.(25')

Γ) Κλείσιμο Κάνετε μία άσκηση χαλάρωσης για το κλείσιμο της συνάντησης. Αποχαιρετάτε, ευχαριστείτε τα παιδιά, που για άλλη μια φορά ήταν παρόντα και συνεργάστηκαν, και ανανεώνετε το ραντεβού.

